

KNUBMANN, R. (Ed.): *Anthropologie. I. Wesen und Methoden der Anthropologie. 1. Wissenschaftstheorie, Geschichte, morphologische Methoden.* (742 oldal, 375 ábra és 89 táblázat. — Gustav Fischer Verlag, Stuttgart — New York, 1988. Ára: DM 384.— ISBN 3-437-30505-0).

Egy dinamikus fejlődő tudományágnak elengedhetetlenül szüksége van olyan kézikönyvre, amely mind az elméleti, mind a gyakorlati, módszertani kérdéseket a kor színvonalán, igényesen és részletesen bemutatja. Az antropológiában erre több példát ismerünk, különösen német nyelvterületről. Rudolf Martin 1914-ben megjelent *"Lehrbuch der Anthropologie"*-jában kísérletet tett arra, hogy a kor színvonalán összefoglalja a "biológiai" antropológiát, és részletes módszertant, elsősorban antropometriát adjon. Nem annyira tankönyv (=Lehrbuch) volt ez a vaskos kötet, mint sokkal inkább a szakemberek számára írott kézikönyv. Mint minden könyvnek, ennek is megvolt a maga utóélete. A jelen könyv immár a negyedik kiadás első kötete. Érdemes visszaidézni a korábbi kiadásokat.

A második kiadást R. Martin özvegye, Stefanie Oppenheim rendezte sajtó alá, még Martin elgondolása szerint. Ez a kiadás három évvel Martin halála után, de az ő nevével, 1928-ban jelent meg, három kötetben. A 3. kötet az antropológia bibliográfiáját, irodalomjegyzéket, tárgymutatót és a szerzők névmutatóját tartalmazta (634 oldal terjedelemben). Az első két kötet (összesen 1182 oldal terjedelemben) ma is logikusnak elfogadható beosztásban adta közre az antropológia szinte minden, akkor létező módszerét: (I. kötet:) I. Általános rész A) Általános bevezető. Az antropológia története. A problémák áttekintése, B) Antropológiai módszerek. II. Somatologia A) Somatometria, B) Somatoskopia, C) Általános testalkattan, D) Kültakaró, E) A fej és az arc lágyrészei. (II. kötet:) III. Kraniologia A) Kraniometria, B) Kraniográfia, C) Kranioskopia, D) A koponya mint egész, E) Agykoponya, F) Az agykoponya egyes csontjai, részei, G) Az arckoponya részei, H) Az arckoponya részei. IV. Osteologia A) Osteometria, B) A csontváz általában, C) A törzs csontjai, D) Végtagcsontok.

Ebben a könyvben az általános bevezető fejezetek alig 10%-ot tettek ki, míg a könyv 90%-a az antropológia módszertanát tárgyalta (somatometria és somatoskopia 10%, a test morfológiája 29%, kraniologia, osteologia 51%).

A harmadik kiadást Karl Saller szerkesztette, és 10 év alatt négy kötetben (1957, 1959, 1962 és 1966), Martin — Saller névvel jelentette meg. Saller professzor több kollégáját bevonta a kézikönyv megírásának munkájába, több új témakört felvett a tematikába, — nem minden esetben szerencsés kézzel. A 3. kiadás felépítése is érzékelteti, hogy a "teljességre törekvő" bővítés nem használt a könyvnek: (I. kötet:) I. Általános antropológia, II. Általános módszertan, III. Rendszeres antropológia, A) Somatikus antropológia, 1. Módszertan; (II. kötet:) 2. Táplálkozás, 3. Testalkat, 4. Csonttan, 5. Központi idegrendszer; (III. kötet:) 6. Vértelvények, vércsoportok, 7. Lágyrészek. B) Pszichológiai antropológia, (IV. kötet:) C) Alkati antropológia, IV. Alkalmazott antropológia.

Ez a négykötetes mű már nem "a Martin" volt. Ez a "Martin — Saller" elvesztette az eredeti Martin-kézikönyv számos értékes tulajdonságát (pl. hogy az egyes módszertani leírások általában egy helyen voltak megtalálhatók), ugyanakkor kéréséből lehetett felfedezni benne a Saller-társaságtól elvárható előnyöket. A IV. kötetben, az utolsóban Saller kifejtette, hogy az antropológia szisztematikus bemutatását nem csupán a Hominidák természetétörténetére, de azok jelenkori természetrajzára és jövőbeli alakulására építette. Úgy látszik, ez nem teljesen sikerült. Ezt érzékeltették a harmadik kiadást ért elmarasztaló kritikák is.

Az 1980-as évek megérett a helyzet, hogy egy új, valóban modern szisztematikus antropológiai kézikönyv jelenjék meg, amely mind a legújabb tudományos eredményeket, mind pedig az összes, fejlett technikán alapuló módszereket közreadja.

Háromnegyed évszázaddal R. Martin *Lehrbuch*-ja után Rainer Knubmann professzor vállalkozott arra, hogy R. Martin szellemében egy új kézikönyvet szerkesszen. E munkájában Ilse Schwidetzky professzorasszony, Hans W. Jürgens és Gerfried Ziegelmayr professzorok voltak a társai. A szerkesztők szándékára utal a könyv nagyon általános címe, *"Anthropologie"*, de a megadott alcím, *"Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen"* is.

Ezt a negyedik kiadást három kötetre tervezik a szerkesztők: I. Wesen und Methoden der Anthropologie, II. Allgemeine Anthropologie, és III. Spezielle Anthropologie. Az I. kötet 1. része, amelyet most tárgyalunk, a tudományelméleti és -történeti kérdéseket és a morfológiai módszereket mutatja be, az II. kötet pedig — amely előkészületben van — a fiziológiai, a pszichológiai, a genetikai és a matematikai módszereket fogja tárgyalni. A II. kötetet ugyancsak két részre tervezik: az emberi test részeit és a szervrendszereket a variabilitás szempontjából dolgozzák fel. A genetikai és környezeti tényezők, a populációbiológiai hatások, a filogenetikai és ontogenetikai változások képezik ennek az általános antropológia kötetnek az anyagát. A III. kötet a hominid evolúció kérdéseit tárgyalja majd, a földrajzi elterjedéssel és a populációk differenciálódásával bezárólag.

Az I/1. kötet megírásában 32 szerző vett részt (az akkori NSZK-ból és Nyugat-Berlinből, továbbá Ausztriából, Belgiumból, Svédországból és az Amerikai Egyesült Államokból). Kötetüket — nemes gesztussal

— a német nyelvterületen élő és dolgozó antropológusok két nesztorának, Emil Breitinger (Wien) és Ilse Schwidetzky (Mainz) professzoroknak ajánlották.

Knußmann professzor az I. kötethez írott előszavában hangsúlyozza, hogy bár a könyvet Martin szellemében kívánják megírní és kiadni, a szakma több évtizedes fejlődése a nézőpontok és hangsúlyok megváltozását eredményezte, és az anyag újfajta elrendezését kívánja meg. Ez elsősorban a módszertan kibővítését jelenti, és egyben indokolja, hogy a terjedelmes I. kötet két részben lásson napvilágot.

Az I/1. kötet két részt tartalmaz: egy 126 oldalas bevezető fejezettel indul, amely az antropológia mai képét rajzolja meg, és az antropológia történetét tekinti át.

A *mai antropológiát* R. Knußmann úgy definiálja, hogy a (biológiai) antropológia tárgya a Hominidák variabilitásának kauzalitásokat elemző leírása, az embernek az állattal a nem-patológiás jellegek tekintetében való összehasonlítása, természet tudományos eszközökkel. Ebben a szellemben vizsgálja az összes lehetséges rokon- és segéd tudományt, ill. az antropológia részterületeit. Áttekinti a világ antropológiai intézményeit, ill. mindazokat a laboratóriumokat, amelyekben antropológiai/humánbiológiai munka folyik, országok szerint. Magyarországról igen részletes felsorolást olvashatunk. Információkat kaphatunk továbbá a legfontosabb kutatásokról, antropológiai társaságokról és az antropológiai, humánbiológiai folyóiratokról.

Az *antropológia történetét* I. Schwidetzky írta meg, rendkívül részletesen. Áttekintést ad a kezdetektől, a romantikus filozófiai megközelítésektől az anatómiai és orvosi munkákon, az utazók leírásain át a mai antropológia kialakulásáig. Részletesen leírja az antropológia ma működő intézményeit földrészek, ill. országok szerint. Ebben a fejezetben a magyarországi helyzet ismertetése — sajnos — téves. Ez olvasható ugyanis a 73. oldalon: "Der einzige ordentliche Lehrstuhl besteht heute in Szeged...". Ez még átmenetileg sem volt így, hiszen a budapesti tanszék soha nem veszítette el önállóságát, még akkor sem, amikor megbízott igazgatója volt. Hogy ez az állítás téves vagy tendenciózus beállítású információ alap-e, azt a recenzens nem tudja eldönteni. Azt azonban szomorúan kérdezi: kinek állhatott érdekében a hamis információ kiküldése? — Mindenestre nehéz vállalkozás egy ilyen "világ-áttekintés" megírása, hiszen mire megjelenik az írás, a valóságos helyzet már megváltozott. — A továbbiakban még az antropológia rész tudományainak, ill. kutatási területeinek kifejlődéséről olvashatunk e fejezetben.

Csak utalunk arra, hogy a könyvnek ez az első része milyen élenk visszhangot váltott ki egyes német antropológusok körében. Elvárták volna ugyanis, hogy a Harmadik Birodalomban a náciok együttműködő német antropológusokat, azok tendenciózus "rasszantropológiai" kutatásait, az ezekre épült rasszideológiát stb. e könyvben határozottabban elmarasztalják a szerzők (v.ö. Walter, H.: *Anthrop. Anz.* 47; 87–95, 1989).

Az I/1. kötet túlnyomó többségét a 636 oldalnyi *módszertani* rész adja. Ez a II. rész az *antropológia módszertanának és az antropológiai segéd tudományoknak* hét főbb területét dolgozza fel.

(A) G. Bräuer és R. Knußmann ad egy *antropometriai alapvetést*, az alapfogalmak, a mérési technika és a mérőeszközök, vizsgáló eljárások leírását. Ezt követi a G. Bräuer által megírt részletes osteometria, ill. a R. Knußmann által megírt somatometria. Mindkét fejezet igen részletes, alapos és bőven illusztrált. A testfelület, a testtérfogat és a testösszetétel fejezetét J. Brozek és munkatársai, az ipari antropológia speciális vizsgáló módszereit H. W. Jürgens és I. Matzdorf írta meg, mindannyian a kérdéses problémákról kiténő szakemberei. (A fotogrammetriai módszerek (B. Jacobshagen et al.) ismertetésével zárul ez a rész.

(B) A *pigmentáció* vizsgálati módszertanának igen vázlatos leírása érinti a bőr, a haj és a szem színének vizsgálatát (A. Leguebe).

(C) A *morfológiai-diagnosztikai módszerekről* összeállított rész eléggé heterogén. I. Schwidetzky és R. Knußmann vizsgálja fel a típusdiagnózis morfológiai vonatkozásait, amelyeket azután R. Knußmann bont ki az igazságügyi antropológia morfológiai összehasonlító módszertanának fejezetében. Ez a terjedelmes fejezet mind a származásmegállapítás ("atyasági vizsgálatok"), mind a kriminalisztikai személyazonosítás (bankrabló felismerése videofelvétel alapján) módszereit felöleli, bár ez utóbbi rész szakmailag kevésbé megalapozottnak tűnik. — Az élő ember érésének diagnosztizáló módszereit W. Bernhard írta meg. A recenzens nem mehet el szó nélkül amellett, hogy a csontérés tárgyalásánál a szerző Fochem — Klumair (1976) atlasz módszerét ismerteti (409–410. oldal), bár tény, hogy megemlíti a TW2 módszert is. Ha a humánbiológus ma atlaszmódszerrel becsülné a gyermekek skeletális életkorát, az kétségkívül módszertani visszalépést, azaz szakmai hibát jelentene. Sajnálatos meglepetés, hogy a fogérésről csupán 17 sor olvasható, Demirjian nevének említése nélkül. E fejezet egyes témáit egy kézikönyvben talán érdemes lett volna bővebben is tárgyalni. — A csontváz életkor meghatározásához J. Szilvássy, míg a csontváz nem-meghatározásához T. Sjøvold ad módszertani leírást. Az utóbbi két fejezet igen jelentősen épül a magyar kutatásokra, Nemeskéri és munkatársai eredményeire. — M. Schültz a paleoantropológiai diagnosztikus módszereket ismerteti e rész utolsó dolgozatában.

(D) A *dermatoglífiái módszerek* leírása alkotja a negyedik blokkot, amely a lenyomatok felvételét (G. Hauser és G. Mull), ill. azok kiértékelését (G. Hauser) tárgyalja. Ez utóbbi fejezet igen részletes, és a téma kétségkívül alapos összefoglalását adja. A fejezethez tartozó irodalomjegyzék magyar szerzőket is idéz, de szívesen olvasnánk e jegyzékben Susa német nyelvű monográfiáját is, amelyet viszont, sajnos, nem említ.

(E) Az ötödik fő fejezet a *rekonstrukció*, a *konzerválás* és a *reprodukción* módszereit ismerteti. M. Kunter a sírokból előkerülő csontanyag megmentését és restaurálását, H. Piepenbrink és B. Hermann a túlélt lágyszövetek kezelését, B. Hermann a hamvasztások temetkezésekből előkerülő csontmaradványok feldolgozását ismerteti. — F. W. Rösing igényes áttekintést ad a csontvázak alapján történő termetbecslés módszereiről. — E.—M. Winkler röviden vázolja a plasztikus lágyszövetrekonstrukciót. Ez a 6 oldalas, igénytelen fejezetecske nyilván csak a teljesség kedvéért került a könyvbe, inkább csak kuriozusként, és nem szakmai információ gyanánt. —

C. Niemitz a konzerválás és preparálás, E. Reuer pedig a lemintázás, az öntőforma-készítés módszertani kérdéseit tárgyalja. Hasznos fejezet a rajzos rekonstrukciós technika (E. Burger és G. Ziegelmayr) és a fototechnikai eljárások (B. Jacobshagen) bemutatása, még akkor is, ha ma már rendszerint hivatásos fényképészek segítik az antropológus munkáját.

(F) A hatodik fő fejezet a *datációs módszerekkel* foglalkozik. J. L. Franzen a kronológia geológiai, paleontológiai módszereit és a stratigráfia kérdéseit, H. Ziegert a kronológia régészeti módszereit, míg M. A. Geyh a fizika és kémia kronológiai módszereit tárgyalja. Mindhárom fejezet korrekt áttekintést ad a témáról, de — a dolog természetéből adódóan — kevés ahhoz, hogy valaki ennek alapján kezdjen el dolgozni e területeken.

(G) A kötet utolsó fő fejezete a *röntgen* (B. Hermann) és a *fény- és elektronmikroszkópos* (M. Schultz) *módszereket* tárgyalja. Olyan modern vizsgáló módszerek is helyet kaptak itt, mint a komputer-tomográfia vagy a rászter-elektronmikroszkópiai technika.

A kötet egy 12 oldalnyi név- és tárgymutatóval zárul.

Az eddigiekből kiderül, a recenzens el tudja fogadni az antropológia módszertanának Martin-féle feldolgozását, kiegészítve a Knußmann által ígért változtatásokkal, azaz bizonyos nézőpont- és hangsúly-eltolódásokkal, vagyis az újonnan bevezetett vizsgáló módszerek részletes ismertetésével. E vonatkozásban azonban bizonyos hiányérzete marad, és helyenként aránytalanságokat is érez a könyv szerkezetében.

Néhány elírás zavarja az olvasás élvezetét, és ez különösen szerző-neveknél bántó (pl. "Garray, Levine u. Castro" olvasható a 110. oldalon, de Garay, Levine u. Carter helyett).

Összefoglalásul elmondható, hogy az *Anthropologie* a jőnevű szerzőkből álló nemzetközi team ígéretes vállalkozása. Az I/1. kötet — kisebb-nagyobb fogyatékoságai ellenére is — imponáns munka. A szerzők túlnyomó többsége igényesen, alaposan kidolgozta az általa vállalt fejezetet, a szerkesztő pedig egységbe foglalta azokat. A fejezetek többsége mind a kitűnő szakmai színvonala, mind pedig didaktikus felépítése és jó stílusa révén tankönyvi funkciót is képes betölteni. A sok jó ábra és informatív táblázat ezt ugyancsak elősegíti.

A G. Fischer Verlag a tőle megszokott elegáns formában jelentette meg e könyvet.

Kívánjuk, hogy a további kötetek is mielőbb megjelenhessenek, és reméljük, hogy azokat minél több magyar antropológiai/humánbiológiai munkahely képes lesz megszerezni.

Dr. Eiben Ottó

PAPP, Z.: *Obstetric Genetics* (J. M. Opitz előszavával. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 48 táblázattal és 218 ábrával. Ára: 1590 Ft.)

A könyv 1986-ban látott napvilágot a Medicina könyvkiadó gondozásában (584 oldal, 48 táblázattal, 223 ábrával, 290 Ft, magyarul: *Szülészeti Genetika* címmel, Lampé L. professzor előszavával).

Valóban hézagpótló műről van szó, amolyan 80 fejezetre tagolódik. Rendkívül színes és széles a szerző palettája. Konceptiója: a modern szülészeti fontos hivatása közé tartozik a veleszületett rendellenességek, betegségek megelőzése. Etikai megfontolások mellett hangsúlyozza azt is, hogy a magzati diagnosztika, valamint a genetikai szűrések költségkihatása lényegesen kisebb annál, amit egy értelmileg károsodott vagy gyógyíthatatlan betegségben szenvedő gyermek jelent a családnak, ill. a társadalomnak.

Figyelemre méltó az a körülmény, hogy a non-invasív módszerek mennyire előtérbe kerültek a diagnosztikai eljárásokban. Az ultrahang-vizsgálat lassacskán minden kórismézésben kiegészítő eljárássá válik.

A DNS-analízis, a magzatvíz kémiaiája, annak citológiája, a különböző fejlődési rendellenességek, a citogenetika szülészeti vonatkozásai kellő arányokban jelentkeznek. Természetesen a mendeli genetika is kellő helyet kapott. Minden egyes mendeli kórkép McK számmal van ellátva (McKusik katalógus-száma).

A kromoszómák géntérképére vonatkozó irodalom az 1989-es adatokat tartalmazza.

A könyv az antropológus számára is nyújt értékes adatokat. Miután döntő fontosságúvá vált a terhes méh ultrahang vizsgálata, kibontakozóban van az antropometriának egy sajátos új fejezete, nevezetesen a prenatális antropometria. A 17. fejezet a magzat UH anatómiájával foglalkozik. A 38. fejezet a dysmorphiák értékelésére vonatkozó fontosabb arcméreteket tárgyalja. A 39. fejezetben a magzat hetenkénti tömeggyarapodását percentilis táblázatban közli. Az 52. fejezet a magzat különböző hosszú csöves csontjának (humerus, ulna, radius, femur, tibia, fibula) alakulását percentilis táblázatban közli a terhesség 13. és 40. hete közötti mérések alapján.

Papp professzor 20 év tapasztalatát írja meg azzal, hogy minden fejezetet alapismeretekkel vezet be, amelynek segítségével a szülész, a gyermekgyógyász, a genetikus, de az orvostanhallgató, valamint a védőnők is könnyen eligazodhatnak.

Dr. Horváth László

SEN, TULIKA: *Growth and Development of Bengalee Girls*. (Anthropological Survey of India, Calcutta, 1988. 134 oldal)

Az utóbbi évtizedek intenzív indiai növekedésvizsgálatai között fontos helyet foglal el Tulika Sen monográfiája a bengáli leányok növekedéséről, éréséről. Calcuttai iskolás és főiskolás leányokat vizsgált (N=2536;

9–20+ évesek) részletes antropometriai program szerint (14 testméret), és rögzítette a menarchekort és az állandó fogak, különösen a második és harmadik moláris áttörési idejét. A bengáli leányok növekedését, fejlődését néhány, nemzetközileg ismert növekedésvizsgálat adataihoz hasonlította.

A menarche vizsgálata mellett a szerző részletesen elemzi a testmagasság, a testtömeg, az ülőmagasság, a végtagok, a szélességi és kerületi méretek és a bőr/zsírredők növekedési változásait, valamint a relatív testméretek viselkedését és a fogak áttörési rendjét.

A bengáli leányoknál korán jelentkezik a menarche, amelyet még kb. fél évig kísér a testméretek növekedési ütemének intenzív szakasza. A növekedési görbe 9 és 13 év között kevésbé meredeken emelkedik. Ez kétségtelenül mutatja, hogy ezeknél a leányoknál nemcsak a növekedési folyamat retardált egy relatíve korai életkorban, hanem a növekedési ráta is lassúbb.

A 12, 48 éves átlagos menarchekor egyébként nem mutat jelentős szekuláris változást az utóbbi száz évben. Ezt a szerző a szocioökonómikus státusz változatlanásával magyarázza.

A serdülési növekedési lökés és a menarchekor közötti összefüggést jól mutatja ez a vizsgálat is. A serdülési növekedési lökés csúcsa az esetek többségében kb. másfél évvel előzi meg a menarchet. A második moláris áttörésének átlagos ideje, a 14. életév, egybeesik az összes testméret növekedési sebességének lelassulásával.

A szerző felvázolja azokat a problémákat, amelyeket további vizsgálatra fontosnak tart. Így elsőként annak az életkorak a megállapítását, amelyben a testméretek növekedése befejeződik, amikor az egyedről elmondható, hogy elérte a felnőttkort. A vizsgált bengáli leányok ugyanis még 18 éves koruk után is nőttek, és hasonló észlelésekről számoltak be más szerzők is.

A másik érdekes probléma annak kiderítése lehet, hogy mi okozza a bengáli leányok kisebb értékeit szinte minden testméretnél más csoportokhoz képest, kivéve a 9–10 éveseket, ahol a bengáliak még kedvező képet mutatnak. Rosszabb táplálkozási viszonyokkal aligha magyarázható a jelenség, felvetődik inkább a populációgenetikai különbség. A szerző feltételez egy "juvenilis növekedési lökést" a 6–8 éves kor táján.

A kötet közel kétszáz tételes irodalomjegyzékkel zárul. E monográfia joggal tarthat számot a növekedéskutatók érdeklődésére.

Dr. Eiben Ottó

SINGH, SWINDER PAL — MALHOTRA, PROMILA: *Kinanthropometry. Human Size, Shape, Proportion, Composition, Maturation and Gross Function.* (Lunar Publications, Patiala/India, 1989. Ára: 75 Rs)

Az indiai humánbiológiai kutatások egyik legfontosabb központjának, a patialai Punjabi Egyetem Humánbiológiai tanszékének két fiatal, ambiciózus munkatársa kitűnő kézikönyvet adott közre. Az a kétévtizedes céltudatos szakmai munka, amelyet L. S. Sidhu professzor neve fémjelez, immár szép termést hozott. A szerzők dedikációja megemlékezik mindazokról, akik jelentősen hozzájárultak a kinanthropometria kifejlesztéséhez.

A könyv alcíme utal a tematikára: az emberi test nagyságát, méreteit, arányait, összetételét, növekedését és érését tárgyalja, mégpedig a legkorszerűbb felfogásban, a legújabb eredmények figyelembevételével.

A bevezető fejezetben megadják a kinanthropometria fogalmi definícióját, a második fejezetben pedig szisztematikus szomatometriai leírást adnak. A harmadik fejezetben a testarányokat tárgyalják, bemutatják a Ross — Wilson-féle (1974) unisex human fantomot, a Ross — Ward-féle (1984) O-skálát stb. Mind terjedelmében, mind színvonalában legjelentősebb a negyedik fejezet, amely a testösszetételt tárgyalja. A Behnke-től kiindulva áttekintést kaphatunk itt a testösszetétel-kutatás kifejlesztéséről, az idők folyamán kidolgozott elméletekről, alkalmazott módszerekről, a mai taktikáról stb. Ugyancsak részletes és didaktikusan megírt a következő, a szomatotipizálással foglalkozó fejezet. A szerény zárófejezet a növekedésről, az érésről és a fizikai teljesítményről ad vázlatos képet. — Részletes irodalomjegyzék segít a további tájékozódásban.

Jó szívvel ajánlható ez a nagyon informatív, ügyes kézikönyv minden humánbiológusnak.

Dr. Eiben Ottó

SIDHU, L. S. — SODHI, H. S. — BHATTACHARYYA, A. K. — BANERJEE, A. K. — SINGH, A. (Eds): *Trends in Sports Sciences.* (Indian Association of Sports Scientists and Physical Educationists [IASSPE], Patiala/India, 1988. 251 oldal. Ára: 150 Rs.)

Ez a tanulmánykötet az indiai sport- és testneveléstudományi társaság (IASSPE) harmadik, Kalyani-ban (Ny-Bengália) 1987. januárjában mintegy 80 résztvevővel megrendezett konferenciájának 28 előadását tartalmazza. A szerkesztők az anyagot hat témaköré csoportosították: Testnevelés és sport; Edzés módszerek; Kinanthropometria és biomechanika; Sportélettan; Sportbiokémia; Sportpszichológia és -szociológia.

Az első rész dolgozatai a testnevelés és sport, az olimpiai részvétel, az iskolai testnevelés kérdéseit, múltját és jövőjét elemzik, és a szükségességnek vélt változásokat és tennivalókat vázolják fel. Először kapunk adatokat az indiai és az olimpiai atléták összehasonlításáról, mint ahogyan indiai edzés módszertani tanulmányok is először ebben a kötetben jelentek meg.

A kinantropometriai részben Sodhi és munkatársai adnak kitűnő áttekintést a kinantropometria modern perspektíváiról. Mokha és Sidhu indiai röplabdázók, Bose et al. footballisták, Singal et al. gyephokizó nők testalkatát és testösszetételét mutatják be. Sodhi et al. kilenc sportág indiai élsportolónőinek menstruációs ciklusát vizsgálta. Az átlagos menarchekor ("re-call" módszerrel) 13.8 év. A megkérdezett 138 sportolónő 63.5%-ának nem változott a sportteljesítménye a ciklus ideje alatt, 28,5%-uké csökkent, és csak 8,0%-uknál javult a teljesítmény. — Ugyanezt a kérdést elemzi S. Banerjee et al. a motoros és a cardiorespiratorikus teljesítmény oldaláról, — már a sportfiziológiai fejezetben.

A sportbiokémiai részben a C-vitamin hasznosításáról, a vér-laktátszintről, a vérben edzés hatására végbemenő változásokról olvashatunk tanulmányokat. Az utolsó fejezet az ígératesnek induló indiai sportpszichológia és sportszociológia néhány vizsgálatát mutatja be.

Az igen aktív patialai kinantropometriai munkacsoportnak nagy szerepe volt e tanulmánykötet kiadásában.

Dr. Eiben Ottó

REILLY, T. — SECHER, N. — SNELL, P. — WILLIAMS, C. (Eds): *Physiology of Sports*. — E. and F. N. Spon; Chapman and Hall, London, New York, Tokyo, Melbourne, Madras. 1990. 495 oldal.

Az utóbbi évtizedekben szerte a világon végzett intenzív kutatások révén a sportfiziológia tiszties polgárjogot nyert az "akadémikus" tudományok között. Az 1920-as évektől kezdve az olimpiai játékokon végzett sportorvosi, sportantropológiai vizsgálatok sorában egyre nagyobb helyet követelt magának a sportfiziológia. Kutatási eredményei nagyban hozzájárultak a sporteredmények állandó javulásához. A jelen tanulmánykötet is ezt a célt szolgálja, mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban.

A könyv szerkesztői nemzetközileg ismert sporttudósok, a szerzők zöme az angol nyelveterrületről adódik.

A könyv négy részre osztva 15 tanulmányt ad közre.

Az első rész az általános fiziológiai háttérrel tárgyalja, így a testedzés során végbemenő anyagcsereváltozásokat (C. Williams), ill. az izomrendszerek az erőfejlesztő edzésekhez való adaptálódását (K. Klausen).

A második rész öt tanulmányának szerzői a sportmozgások fiziológiai kérdéseit vizsgálják, a vágatózókon (P. F. Radford), a középtávúfutókon (P. Snell, aki maga is kétszeres olimpiai bajnok középtávúfutó), a maratoni-futókon (R. J. Maughan), a gyaloglókon (R. O. Ruhleng és J. A. Hopkins), ill. a kerékpározókon (E. R. Burke et al.). Az elemzések egy része kiterjed az antropometriai, testalkati, testösszetételbeli jellemzőkre is.

A harmadik részben a vízisportok, ill. a jégen űzött sportok kerülnek sorra. Kiemelkedik T. Reilly-nek az úszásról írott referátuma, amely részletesen elemzi mind az egyes izmok, izomcsoportok részvételét az úszás mozgássorozataiban, mind az úszók testalkati tulajdonságait. A további tanulmányok az evezés (N. Secher), a vitorlázás (R. J. Shephard), ill. a jégkorongozás, a gyorskorcsolyázás és műkorcsolyázás fiziológiai problémáit tárgyalják (H. A. Quinney).

A negyedik részben a sportjátékok fiziológiai kérdéseiről olvashatunk tanulmányokat, elsőként T. Reilly tanulmányát az ütővel űzött sportokról (a teniszről, a tollaslabdaról, a fallabdáról stb.). A football számos változatával is terjedelmes tanulmány foglalkozik, ugyancsak Reilly-től. A kosárlabda és a röplabda fiziológiai kérdései képezik a következő tanulmány témáját (D. MacLaren). Végül Reilly és Secher ad áttekintést a sportfiziológia aktuális kutatási irányairól és perspektíváiról. E tanulmányokban a tipikusan sportfiziológiai problémák mellett jól sikerült a humánbiológiai ("sportantropológiai") kutatások felvázolása is.

A kötet valamennyi tanulmánya referátum-jellegű, és bőséges irodalomjegyzéket is ad, a kötet maga pedig jól használható tárgymutatóval zárul.

A szép kiállítású tanulmánykötet az antropológusok/humánbiológusok érdeklődésére is joggal tarthat számot. Különösen érvényes ez a kelet-közép-európai (volt "szocialista") országokra, ahol az "élsport" eredményessége politikai követelmény volt, és így a "sporttudományos" kutatások kiemelt állami támogatást élvezhettek, tehát eléggé intenzívek voltak.

Dr. Eiben Ottó

BYRNE, K. P.: *Understanding and Managing Cholesterol. A Guide for Wellness Professionals*. (Human Kinetics Books, Champaign, Ill. 1991. ISBN: 0-87322-309-8. 344 oldal. Ára: \$ 35.00.)

"Gutta cavat lapidem non vis, sed saepe cadendo." Ez a motto híven tükrözi a koleszterin problémakör és annak jelentőségét, fokozatos beépülését a köztudatba, részben a tömegtájékoztató, részben a preventív egészségügyi ellátás, felvilágosítás keretében. Dr. Kevin P. Byrne könyve ehhez rendkívül hasznos, racionálisan tagolt, színes kézikönyv, melyet haszonnal forgathatnak mind a lipidológusok, mind az e témakörrel intímabb kapcsolatba kerülő orvosok is, de egyes fejezetei az antropológusok/humánbiológusok érdeklődésére is számot tarthatnak.

Amerikában a koleszterol, ill. annak preventálható, központi szerepét az ischaemiás szívbetegségek prevalenciájában (a hazai viszonyokkal összevetve) már jó két évtizeddel ezelőtt a kérdés fontosságát megillető módon kezelték. (A máig legjelentősebb, úttörő-jellegű epidemiológiai vizsgálat 1948-ban indult.) Ennek ellenére az USA-ban évente közel 800 ezer az ischaemiás jellegű halálozás, az atherosclerosis kb. 7 millió

amerikait érint, és kb. 100 milliárd dollárt költenek az ez irányú egészségügyi ellátásra, amely összeg részben megtakarítható lenne a megfelelő prevencióval.

A könyv négy didaktikus, egymást logikusan követő részben, 13 fejezetben, két nagy gyakorlati fontosságú appendixszel kiegészítve tárgyalja a fenti témakört.

Az első rész áttekintő, lényegi háttérinformációkkal szolgál a serum-cholesterol etiopathogenetikai szerepéről az atherosclerosis-formáció mind molekuláris, mind morfológiai aspektusait tekintve. A megértést gyorsan áttekinthető, szemléletes ábrák, grafikonok szemléltetik. E didaktikus egység végén a serum-cholesterol szintet csökkentő beavatkozások, diéta, testsúly-kontroll, gyógyszeres, érsébeszeti beavatkozások szerepelnek.

A második rész sorra veszi az atherogenesis egyéb maior (HLP, dohányzás, hypertonia), ill. minor rizikó-faktorait (cukorbetegség, stress, hereditás, alacsony védőfaktor-szint, magas Lipoprotein-a), nem, súlyos-fokú elhízás (ideális testsúly felett 30%-kal), mozgásszegénység kérdését.

Impresszionáló hasonlattal élve, egy 55 éves férfinak, aki legtöbb maior, ill. minor rizikó-faktoral rendelkezik, kb. 50–50% esélye van arra, hogy szívinfarktust kapjon, ill. megússza azt, azaz hasonlít az orosz rulettet félig töltött revolverrel játszó hazardírozóra. Az egyes rizikó-tényezőket nemcsak támadáspont szerint veszi sorra, hanem bemutatja ezek antropometriai eloszlását, gyakoriságát az egyes rasszokban a Föld egyes speciálisan érintett régióiban. Különösen érdekes az obesitas-típusok bőrröd, ill. egyéb morfometriás paraméterek szerinti felosztása, amely computer-tomográfias denzitometriai vizsgálatok és anyagcsere-tesztelések alapján jól korrelált a zsigeri steatosis mértékével, ill. az egyes típusokban differenciált anyagcsere-státusszal jár.

A harmadik részben a koleszterin-csökkentő módszerek táplálkozástudományi lehetőségei (egyszeresen-többszörösen telítetlen zsírsavak, növényi rostanyagok, halhús-olaj) kerülnek terítékre, mindenki számára könnyen és gyorsan áttekinthető táblázatokkal, biokémiai háttérrel szemléltetve.

A negyedik, befejező rész a prevenció, az egészséges életmódra nevelés kérdéseit tárgyalja társadalmi méretekben (a tömegtájékoztató, az élelmiszeripar, az állami ösztönzők és végül, de nem utolsósorban a tömegmértű, populációs szintű koleszterol-mérés kivitelezése tekintetében). Különösen hasznos és érdekes a ma használatos, tömegmértű koleszterol-szűrésre alkalmas műszerek ismertetése, a mérés helyének, idejének, a vizsgálati helyszín kiválasztásának (az eszközöknek a mérés helyén történő legcélszerűbb elrendezése), a gyakorlatban leginkább kivitelezhető formáinak körvonalazása.

Zárásul két, a gyakorlatban nagy segítséget nyújtó appendix található, melyek a hyperlipidaemiások legmodernebb kezelési algoritmusát, ill. a standard terheléses vizsgálatoknál elérendő küszöbértékeket tartalmazzák.

Összefoglalóan a könyv külön erénye a világos, racionális tagolás, a legújabb kutatási eredmények színes, olvasható, tömör összefoglalása, ill. a téma minden oldalról, egymásba szorosan kapcsolódó fejezetekkel történeti körülményeinek. A munka egyedüli hátrányát talán az adja, hogy a kérdéssel már kissé régebb óta foglalkozó szakembert az elméleti háttér lapidáris, ám lényegre törő ismertetése teljességgel nem elégíti ki, inkább általános orvosi szinten limitált, bár ez utóbbit ellensúlyozza az egyes fejezetek végén megadott referenciák után felsorolt, a témához kapcsolódó részletesebb teoretikus munkák jegyzéke.

Dr. Pados Gyula — Dr. Németh Attila

FEUSTEL, R.: *Abstammungsgeschichte des Menschen*. (6. Auflage. VEB Gustav Fischer Verlag, Jena, 1990, 292 oldal 117 ábrával és 3 nagyméretű táblával. Ára: DM 23.—)

Ha összevetjük ezt a 6. kiadást a könyv 1976-ban megjelent első kiadásával, akkor egy kissé elcsodálkozhatunk azon, hogy miért is szerepel a cím alatt az, hogy "átdolgozott és bővített kiadás". A két kiadás szerkezetében, tartalmában és terjedelmében ugyanis csak jelentéktelen mértékben különbözik egymástól. Megváltozott néhány fejezet címe, például "Heutige Menschenrassen und ihre Entstehung"-ról "Rassen und Rassismus"-ra, és természetesen megtalálhatók benne az első kiadás óta nevezetessé vált újabb leletek és lelőhelyek (Rudabánya, Lufeng, Turkana-tó stb.). Ugyanakkor egy olyan jelentős eredmény, mint a Bräuer-féle "Ádám-hipotézis" a modern Homo sapiens kialakulásáról, nem szerepel benne, annak ellenére, hogy az irodalomjegyzékbe bekerült. A legjelentősebb változás talán a három nagyméretű ábrában található, amelyek most sokkal áttekinthetőbbek és szemléletesebbek, mint az első kiadásban.

Nem változott azonban a recenzens véleménye sem: Feustel könyve az ember származásáról a német nyelvterületnek még mindig a legjobb ilyen témájú összefoglalása.

Dr. Gyenis Gyula

FELGENHAUER, F. — SZILVÁSSY, J. — KRITSCHER, H. — HAUSER, G.: *Stillfried. Archäologie — Anthropologie*. (Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Stillfried, Sonderband 3, Stillfried 1988. 200 oldal, számos fotótábla, szövegekőzi ábra és táblázat)

Az 1874., de főleg az 1969. évtől megindult rendszeres régészeti munkák eredményeként az alsó-ausztriai Stillfried körzetében a felső paleolitikumtól a középkorig szinte valamennyi történeti periódus lelőhelye is-

mertté vált. A jelen kiadvány e lelőhelyek jellegét és történeti jelentőségét bemutató kiállítás vezetőjeként jelent meg. — A kötet gerincét a Hallstatt-kori Urnásíros kultúra egyik gödréből származó 7 csontváz embertani ismertetése képezi Szilvassy, J., Kritscher, H. és Hauser, G. tollából. Az embertani módszereknek az átlagolvasó számára írt hosszabb bemutatása után, a szerzők a hét egyén rokonsági kapcsolatait megállapítva, részletesen ismertetik azokat a megfigyelhető epigenetikai jellegeket, melyekre eredményeiket alapozták. — A széles nagyközönségnek szánt, és így az ismeretterjesztő munkák olvasmányos nyelvezetén megírt hasznos tanulmánynak (melyben a szerzők egy későbronzkori uralkodó családnak mérgezéssel és részbeni élve-eltemetéssel történt kiirtását tételezik fel) kötetben belüli középpontba-állításából fakad viszont a kiadvány szerkezeti logikátlansága. A stillfriedi körzet geológiai (Rögl, F. — Summesberger, H.) és régészeti (Felgenhauer, F.) bemutatása a kötet végére szorult; a bronzkori "tömegsír" leletkörülményeinek leírása és történeti értékelése (Eibner, C.) csak az embertani ismertetés után következik, megelőzve viszont így a körzet felsőpaleolitikumtól középkorig tartó periódusainak vázlatos bemutatását szolgáló egyéb kisebb tanulmányokat, hogy azután szerepeljen csak Pucher, E. cikke a későbronzkori állattemetkezésekről és Sauter, F. főleg bronzkori problémáikat érintő vegyi elemzésekről írt cikke. Az így felborított sorrend meglehetősen tájékozódást, szétszakítja az egymással összefüggő egységeket. Pedig a különböző ismertetések adatait egyeztetve kiderül, hogy a területen, ugyanabból a korból egy nagyobb, 15 csontvázas tömegsír is feltárásra került, a lakótelep több objektumában önálló koponyaleletek is bukkantak, vadállatok csontvázait tartalmazó áldozati gödörök is ismertté váltak, sőt az egyik gödör gyermekkoponya-lelete emberáldozatra utal. Az embertanilag ismertett "tömegsír" tehát — családirtással kombinált hatalmi harcok helyett — inkább a fentebbi jelenségekkel lehetett kapcsolatban, annál is inkább, mivel az Urnásíros kultúra népe halottait törvényszerűen hamvasztotta, és a falut körülvevő sáncrendszeren kívüli kb. 2000 síros temetőben temette el.

K. Dr. Zoffmann Zsuzsanna

Bones. Treasures of Human Experience in Time and Space. Newsletter, 1988. 1. (Department of Anthropo-osteology, Rijksuniversiteit Utrecht, The Netherlands; ed. W. R. K. Perizonius).

A fenti címen útnak indított, közel 100 oldalas, fényképekkel és ábrákkal gazdagított periodika nemcsak külsőjében, de tartalmát tekintve is igényt tarthat minden olyan intézmény vagy kutató érdeklődésére, aki csontvázleletek vizsgálatával foglalkozik, bármilyen szempont szerint is. Mert miként arra Perizonius bevezető tanulmánya is utal, az osteológiai leletekben olyan információk rejlenek, amelyek a legkülönbözőbb tudományágak érdeklődésére és együttműködésére tarthatnak számot. Erre az első számban Bruintjes, Haneveld, továbbá Fuldaer — Bracht — Perizonius paleopatológiai, Vermeer, valamint Ulrich — Perizonius paleogenetikai, Perizonius — Kaspers orvostörténeti, Spoor — Sondaar paleontológiai, valamint Bosga — Perizonius parapszichológiai vonatkozású cikkei utalnak. E szép kiadványt a recenzor mindazonáltal mélabúval forgatja, mert noha bámmennyire is hasznos lenne annak beszerzése valamennyi hazai osteológiai műhely számára, kérdés, hogy az erre szolgáló devizakeret rohamos csökkenése milyen mértékben fogja azt lehetővé tenni.

Dr. Éry Kinga

MILES, H. B. and STILL, E. (Eds): *The Health and Development of Children.* Proceedings of the Twenty-First Annual Symposium of the Eugenics Society 1984. (110 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. — The Eugenics Society by Nafferton Books Ltd., Nafferton, Driffield, North Humberside, 1986. Ára: £ 4.95. ISBN 0-905484-46-0)

Az angliai Eugenics Society hagyománya, hogy nagy figyelemmel kíséri azokat a körülményeket, amelyek az ifjúság egészséges felnőttkori állapotát segítik elő. A Társaság 21. szimpóziuma a gyermekek egészségének, testi fejlődésének kérdéseit, a létező genetikai, perinatalis, szociális, nevelési és demográfiai jelenségeket, történéseket és trendeket vitatta meg. A kötet kilenc előadás anyagát tartalmazza.

J. O. Forfar áttekintést ad a mai uralkodó gyermekbetegségekről, bemutatva a változásokat, amelyek a század eleje óta napjainkig végbementek mind a morbiditás, mind a mortalitás tekintetében. — M. A. Preece azt bizonyítja, hogy a növekedési adatok, mind az egyéni értékek, mind a gyermekcsoportok átlagértékei, az egészségi státusz jó indikátorai. Ebből a szempontból vizsgálja a betegségek, ill. a rosszul-tápláltság növekedésre gyakorolt hatását. — K. S. Holt a nyomorék gyermekek problémáit elemzi, és D. Donnai ad ehhez további áttekintést az orvosgenetikus szemével. — Két szociálpédiatriai tanulmány foglalkozik a gyermekkori betegségek társadalmi rétegek szerinti (J. Colding), ill. az egymást követő generációkban észlelt előfordulási gyakoriságáról (M. E. J. Wadsworth). — H. McC. Giles a gyermekek jövőbeni egészségét, az ezzel kapcsolatos jóslatokat és a realitásokat latolgatja, különböző bizottsági elemzésekre, jelentésekre támaszkodva. — R. Gulliford a fogyatékos gyermekek nevelési koncepciójához, S. M. K. Barry pedig az egészségnevelés kérdéseire általában szól hozzá.

Mindezeket a problémákat, amelyeket e tanulmányok elemeznek, könnyen viszonyíthatjuk a hazai helyzethez is, így ez a kis kötet számot tarthat a különböző szakterületeken dolgozó magyar kollégák érdeklődésére, a humánbiológiától a gyermekgyógyászaton keresztül a demográfiáig, gyógypedagógiáig.

Dr. Eiben Ottó

HITCHCOCK, N. E. — GRACEY, M. — GLIMOUR, A. I. — OWLES, E. N.: *Nutrition and Growth in Infancy and Early Childhood. A Longitudinal Study from Birth to Five Years.* — Monographs in Paediatrics, Vol. 19. (92 oldal, 34 táblázat és 13 ábra. — Karger, Basel, 1986. Ára: SFr 79.— ISBN 3-8055-4223-2)

A nemzetközi humánbiológiai irodalomban kevés olyan tanulmányt ismertünk, amely a korai gyermekkorban zajló növekedés és a táplálkozás összefüggéseit elemzi. Ezért is örömmel üdvözölhetjük ezt a könyvet. Ez a kis monográfia összefoglalja a "Perth Growth Study" eredményeit, amelyek közül a legszembetűnőbb az a jelentős összefüggés, amely a korai gyermekkori növekedés és a táplálkozás között ismerhető fel. Erre mutat rá a kötethez írott előszavában F. Falkner professzor is.

A kutatást 1979-ben kezdték meg a szerzők az ausztráliai Perth-ben, 205 másodgenerációs ausztráliai csecsemővel, akik teljes családban éltek, zavartalanul kihordott terhességből, 2500 g-nál nagyobb súllyal születtek. A gyermekek 41%-a első-, 41%-a másodszülött volt. A szerzők 5 éves korukig követték nyomon a gyermekek testi fejlődését.

Leírják a vizsgált minta jellemzőit; a csecsemők, majd kisgyermekek táplálási, étkeztetési mintáit; táplálkozásuk összetételét és energiafelvételüket; növekedési értékeiket a testmagasságra, testtömegre és fejkerületre vonatkozóan és mozgásfejlődésüket; fogfejlődésük előrehaladását; morbiditásukat.

Hangsúlyozzák a szerzők (az ausztráliai társadalomban egyre népszerűbb) anyatejjel való táplálás előnyeit. A mesterségesen táplált (ún. "humanizált") gyermekek testtömegbeli gyarapodása ugyanis elmaradt az anyatejjel táplált kortársaiké mögött. A szerzők tapasztalataikon alapuló ajánlásokat tesznek a korai gyermekkorban kialakítandó helyes "táplálkozási-növekedési mintára", amely — szerintük — elősegíti a "normális" növekedést.

Bizonyosra vehető, hogy ez a könyv sikeres lesz mind a humánbiológusok, mind a gyermekgyógyászok körében.

Dr. Eiben Ottó

TARTALOM — CONTENTS

Editorial - Előszó e kötethez

Papers presented at the 6th Congress of the European Anthropological Association, Budapest, 1988.

<i>Alciati, G. — Lettini, T. — Vacca, E. — Potente, E. — Pesce Delfino, V.:</i> Analytical Morphometry in Anthropology: Morphological Distances for Hominid Skull Shape	5
<i>Szathmáry, L.:</i> The Mesolithic—Neolithic Transition in the Yugoslavian Iron Gate	9
<i>Živanović, S. — Marković, L.:</i> Palaeoanthropological Study of the Skeletal Remains from Celarevo	17
<i>Kósa, F. — Marcsik, A.:</i> Determination of Blood Typing on Skeletal Remains from the Hungarian Conquest. A Methodological Study	21
<i>Subira, M. E.:</i> Some Alkaline Earth Metals as Palaeodietary Indicators at Porros Site (Mallorca, Iron Age)	27
<i>Holló, L. V. — Pap, M.:</i> Genetic Structure of the Domaháza Population. 2. Effective Population, Migration, Drift	33
<i>Morales, B. — Peña, J. A. — Calderon, R.:</i> Consanguinity Structure in a Zone of Guadalajara (Spain)	39
<i>Csete, K. — Kósa, F.:</i> Data to Transferrin Polymorphism in the Szeged-Area population	49
<i>Kundu, S. — Susanne, C. — Gangopathyan, P. — Hauspie, R.:</i> Ageing Effects in the Marine Fisherfolk of Bengal	53
<i>Kohn de Brief, F. — Prado, C.:</i> Temporary Variation of Physiological Characteristics in Venezuelan Women. A Comparison with Spanish Population	
<i>Prokopec, M. — Lhotská, L.:</i> Growth Analysis of Marginal Cases of Normal variation	65
<i>Welon, Z.:</i> A New Method for Evaluation Child's Growth	81
<i>Ciešlik, J.:</i> Models of Ontogenetic Development	85
<i>Kaliszewska-Drozdowska, M. D.:</i> Data to Critical Body Mass of a Foetus	93
<i>Gárdos, É. — Joubert, K.:</i> Maternal Weight Gain During Pregnancy in Connection with Some Demographic and Anthropologic variables	97
<i>Ágfalvi, R. — Joubert, K. — Darvay, S. M. — Lukács, V. H.:</i> The Weight and Length Gain of Infants as Influenced by Breast Feeding or Artificial Feeding and by the Educational Level of the Mother	105
<i>Joubert, K. — Ágfalvi, R. — Darvay, S. — Lukács, V.:</i> Interrelations between Weight and Length Gains of Male Infants and the Place of Residence of the Mother, and Feeding with or without Breast Milk	113
<i>Nielsen Andersen, A. H. — Martinez Martinez, R. — Prado Martinez, C.:</i> Influence of Dental Decay during the Growth in Different Areas in Cuenca, Spain	119
<i>Martinez Martinez, R. — Nielsen Andersen, A. H. — Prado Martinez, C.:</i> Distinctive Parameters during Growth Process in Three Spanish Rural Populations	125
<i>Stoiev, R. — Kazakova, T. — Zhelkova, L. — Tsacheva, L.:</i> Sexual Maturation and Sociofamilial Conditions in School Boys and Girls in Sofia	131

<i>Gualdi Russo, E. — Martuzzi Veronesi, F.:</i> Age at Menarche, Trend and Environment in a Rural Sample of North-Italian Women	137
<i>Floris, G. — Murgia, E. — Sanciu, M. G. — Sanna, E.:</i> Age at Menarche in Sardinia (Italy)	145
<i>Pápai, J. — Bodzsár, É.:</i> Menarcheal Age and Growth in Jászberény Girls	151
<i>Jaeger, U. — Zellner, K.:</i> New Aspects of the Secular Trend in Jena Schoolchildren	159
<i>Božić-Kristić, V. — Radovanović, D.:</i> Growth Acceleration in the Novi Sad Pupils	169
<i>Mohácsi, J. — Mészáros, J. — Sabir, R. A. — Farkas, A. — Szmodis, I. — Frenkl, R.:</i> Study of the Secular Trend among the Male Applicants to the University of Physical Education Budapest	175
<i>Leffelholc, E. — Bodzsár, É. B. — Szél, G. — Vedres, I.:</i> A Longitudinal Study of the Body Composition and the Physical Working Capacity in Budapest Pupils	179
<i>Halász, Z. — Blatniczky, L. — Kovács, Z. — Muzsnai, Á. — Péter, F.:</i> Anthropometric Assessment of 6—14 Year Old Budapest Children in 1987	185
<i>Blatniczky, L. — Muzsnai, Á. — Kovács, Z. — Péter, F.:</i> Anthropometric Assessment of Obese Children with Special Regard to the Difficulties of Early Diagnosis and Calculating Body Fat Percentage	191
<i>Farkas, A. — Mészáros, J. — Mohácsi, J. — Frenkl, R. — Batovszki, K. — Sabir, R. A. — Hetényi, A.:</i> The Physique of the Students Applying for Admission to the University of Physical Education Budapest in Respect of the Parents's Educational Qualification	197
<i>Mészáros, J. — Sabir, A. R. — Farkas, A. — Szmodis, I.:</i> Body Build and Motor Performance of Male University Students of Physical Education	201
<i>Buday, J. — Kaposi, I.:</i> Discriminant Analysis of Body Measurements in Patients with Down Syndrome	205
<i>Máté, M. — Somogyi, C. — Szabó, L.:</i> Birthweight of Infants with Phenylketonuria	211
<i>Collèll, M. — Pavia, C. — Caballin, M. R. — Sanz, M. C.:</i> Growth and Nutritional Conditions of Diabetic Children	215
Other Original Papers — Eredeti közlemények	
<i>Sidhu, S. — Sidhu, L. S.:</i> Age Changes in Head and Face Measurements of Adult Scheduled Caste Females of Punjab	219
<i>Dasgupta, P.:</i> A Cross-sectional Growth Study of Transverse and Anteroposterior Dimensions in Bengali Boys of Calcutta, India	225
<i>Tutkuvienė, J.:</i> Morphofunctional Status of Lithuanian Children. Age Dynamics, Factor Patterns, Secular Trend in Vilnius Children. A Summary	231
Obituary — Megemlékezés	
<i>Kralovánszky, A.:</i> In Memoriam János Nemeskéri	235
<i>Éry, K.:</i> Nemeskéri János szakirodalmi munkásságának jegyzéke — Bibliograph of Prof. J. Nemeskéri	239
News — Hírek	247
Book Reviews — Könyvismertetések	251

6. A táblázatok címeit, az ábraaláírásokat, a táblák címeit és azok minden szöveges részét két példányban külön is mellékelni kell a kéziratához az idegen nyelvű fordításhoz.

7. A tanulmányok statisztikai feldolgozásánál alkalmazott matematikai képletek jelöléseinek pontos magyarázatát meg kell adnia a szerzőnek. Ugyanez vonatkozik görög betűs vagy egyéb speciális jelölésekre is. Általában a *Biometria*i Értelmező Szótár (Szerk.: Jánosy A.–Muraközy T.–Aradszky G. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1966.) előírásait, jelöléseit célszerű követni.

8. A tanulmányok tagolásában az alábbi beosztási elvek követését tartjuk kívánatosnak: 1. Bevezetés (a probléma felvetése, mai állása). 2. Anyag és módszer. 3. A vizsgálat, kutatás eredményei és azok (összehasonlító) értékelése. 4. Összefoglalás.

9. A tanulmány, közlemény végén irodalomjegyzéket kell megadni, de csak azok a művek idézhetők, amelyeknek adatait vagy megállapításait a szerző tanulmányában valóban felhasználta, akár a szöveges részben, akár a táblázatok vagy ábrák elkészítésénél. Az irodalomjegyzéket a szerzők nevének "abc" sorrendjében kell összeállítani. A szövegben a szerző neve után (zárójelbe) tett év számmal utalunk a megfelelő irodalomra.

A folyóiratok címeinek rövidítésére a szakirodalomban kialakult és elfogadott rövidítéseket alkalmazunk.

Az irodalomjegyzék összeállításához az alábbi példák szolgálnak útmutatásul:

*Folyóiratcikk*knél a szerző(k) vezetékneve, rövidített utóneve, a megjelenési év zárójelben, kettőspont, a közlemény címe, a folyóirat hivatalos rövidítése, a kötettség arab számmal, aláhúzva, pontosvessző, oldalszám, pl.:

BARTUCZ, L. (1961): Die internationale Bedeutung der ungarischen Anthropologie. *Anthrop. Közl.* 5: 5–18.

*Könyv*knél a szerző(k) neve, a kiadási év zárójelben, kettőspont, a könyv címe, a kiadó neve, a kiadás helye, pl.:

BARTUCZ, L. (1966): A praehistorikus trepanáció és orvostörténeti vonatkozású sírleletek (Palaeopathologia III. kötet). Országos Orvostörténeti Könyvtár és Medicina Kiadó, Budapest.

*Másodidéz*etknél — ha azok el nem kerülhetők — az idézett szerző neve után *cit.* szócskát írunk, és a fenti módon idézzük a könyvet vagy a folyóiratcikket, ill. *in* szócskát írunk, ha tanulmánykötetben megjelent cikket idézünk.

Ha egy szerzőnek ugyanabból az évből több tanulmányát idézzük, akkor az év szám mellé írt *a*, *b*, *c* betűkkel különböztetjük meg őket.

10. A szerzők a nyomdai tipografizálásra vonatkozó kívánságait a kézirat másodpéldányán jelölhetik be ceruzával, a nyomdai előírásoknak megfelelően.

Kérjük szerzőinket, hogy a fenti alaki előírásokat — a tanulmányok gyorsabb megjelenése érdekében is — tartsák meg. Az előírásoktól eltérő kéziratokat a szerkesztőbizottság nem fogad el.

A kéziratokat a szerkesztő címére kell beküldeni, aki a tanulmány beérkezését visszaigazolja. A közlésről — a lektori vélemények alapján — a szerkesztőbizottság dönt. Erről értesítik a szerzőt.

A közlésre kerülő dolgozatok korrektúráját az ábralevonatokkal együtt megküldjük a szerzőknek. A javított korrektúrát az esetenként megadott határidőig kérjük vissza. A megadott időpontig vissza nem juttatott dolgozatot kénytelenek vagyunk kihagyni a készülő számból.

A szerzőknek 50 db. különlenyomatot adunk. Ennek előfeltétele, hogy a szerző a kézirattal együtt pontos címét (irányítószámmal) és személyi számát is bejelentse a szerkesztőnél.

A szerkesztőbizottság tagjai: DR. EIBEN OTTÓ (szerkesztő), DR. ÉRY KINGA, DR. FARKAS GYULA, DR. HORVÁTH LÁSZLÓ, DR. LIPTÁK PÁL, DR. NEMESKÉRI JÁNOS, DR. PAP MIKLÓS és DR. TÓTH TIBOR.

A szerkesztő címe: DR. EIBEN OTTÓ, 1088 Budapest, Puskin u. 3. ELTE Embertani Tanszéke.

A kiadvány előfizethető és példányként megvásárolható:

a Magyar Biológiai Társaságnál 1027. Budapest, Fő utca 68. Telefon: (36–1) 201-6484
Külföldről megrendelhető ugyanott, pénzügyintézés a Magyar Hitelbanknál, Budapesten vezetett számlaszámra történhet.

US Dollár-átutalás a 401-5356-941-41 számlára, SFr átutalás a 402-5356-941-41 számlára
Bolti vásárlás: az Akadémiai Kiadó STÚDIUM (1368 Budapest, Váci u. 22., tel.: 118-5881)
és MAGISZTÚR (1052 Budapest, Városház utca 1., tel.: 138-2440) könyvesboltjaiban.

Előfizetési díj egy évre: 150,- Ft

